

små episoder op til forsidehistorier, hvis det kunne skade modstandsbevægelsen. Men der er kun sjældent tale om forsidehistorier, som forfatteren påstår! I alt 8 avisoverskrifter er citeret i denne forbindelse, flere af dem fejlagtigt. Og kun een af disse otte overskrifter er fra avisforsiden. De andre levede mere anonyme tilværelser inde i avisen.

Steen M. Andersen

CURT EKHOLM: Balt- och tyskutlämningen 1945–1946 1–2. *Studia Historica Upsaliensia* 136 & 137. Uppsala, 1984. 1: XVI + 224 s. S.kr. 115; 2: XXVIII + 444 s. S.kr. 155.

Curt Ekholms disputats behandler et kontroversielt emne, der ved flere lejligheder har været genstand for en bred offentlig debat. Værkets centrale tema er den svenske regerings afvejning af politiske, humanitære og retlige hensyn i forbindelse med udleveringen til USSR af 160 baltiske soldater i tysk krigstjeneste og 2700 tyske soldater og officerer, samt det konkrete begivenhedsforløb omkring denne udlevering. Bøgerne spænder imidlertid vidt og også de baltiske staters nyeste historie, Sveriges forhold til USSR, den generelle allierede flygtninge- og repatrieringspolitik for tyske soldater og forskellige grupper af krigsfanger samt opinionsdannelsen i Sverige dækkes ind.

Det påvises klart at flygtningenes status afgøres af rene tilfældigheder. Over 6000 tyske krigsdeltagere kom til Sverige i maj 1945, primært fra resterne af de tyske armeer i Kurland og på Helahalvøen i Østpreussen. Næsten halvdelen sendes umiddelbart videre, mens resten interneres. Om de tildeltes civil eller militær status, om de angaves at komme fra enheder stationeret på østfronten eller vestfronten og hvilken nationalitet de blev tildelt tog man ikke så tungt i maj 45. Efter at den svenske samlingsregering i juni 45 havde besluttet af efterkomme et sovjetisk krav om udlevering af militære flygtninge, der var kommet fra østfronten, blev de svenske myndigheders mangelfulde klassifikation af flygtningene afgørende for deres videre behandling. I november 45 blussede en meget omfattende offentlig debat op, der fik næring af sultestrejker, selvmordsforsøg og flugtforsøg blandt de internerede.

Begivenhedsforløbet og opinionsdannelsen heromkring gennemgås minutiøst af Curt Ekholm på grundlag af et meget omfattende kildemateriale fra især svenske offentlige arkiver. Hertil kommer at han selv er aktør i sagen. Som ung løjtnant var Ekholm medlem af den svenske bevogtningsstyrke i en af lejrene og han havde snæver kontakt med flere af de baltiske soldaters ledere. Dette mærkes klart gennem forfatterens indføling med både balterne og bevogtningsstyrken. Ekholm er begyndt på emnet gennem arbejdet med en enkelt af interneringslejrenes historie, og selvfølgelig den hvor han selv var aktiv. Efter afslag på ansøgning om adgang til centraladministrationens arkiver lykkes det ham alligevel at nå langt gennem lokale arkiver, åbenbart så langt at det blev meningsløst at opretholde sekretessen omkring de centrale arkiver. Ekholm kunne herefter gå igang med at undersøge udleveringen i sin helhed, ikke mindst ved grundigere at behandle spørgsmålene omkring de 2700 tyske soldater, som næsten var blevet ignoreret dengang. Den almen tyskfiendtlige holdning bevirkede at kun balterne havde offentlighedens interesse på trods af at retsgrundlaget for tyskernes

udlevering var ligeså svagt som for balternes vedkommende. Gennem sin fremstilling får Ekholm vist klart at internationale retsregler ingen reel betydning har i denne sag, de tilpasses, overses eller misopfattes. Sveriges forhold til USSR var det helt afgørende motiv bag to svenske regerings nådesløst konsekvente holdning.

Den tilsvarende problematik i Danmark løses anderledes nemt. *Bente Thomsen* har i *Historie bd. XII (1977)* skildret hvordan baltiske militærflygtninge af Dansk Røde Kors efter konference med SHAEF lige så stille forsynes med prædikatet: civil flygtning. Tilsvarende anbringes tyske soldater, der ankommer østfra efter kapitulationen, blandt de øvrige tyske soldater i Danmark. Den forskellige flygtningepolitik i Sverige og Danmark er en eksemplificering af de praktiske forskelle på svensk og dansk udenrigspolitik, der resulterede i at Danmark og Sverige endte med hver sin sikkerhedspolitiske status i 1949. Ekholm viser den selvbevidsthed USSR optræder med overfor Sverige og den svenske regerings fjelighed, mens den danske regering i kraft af SHAEFs virksomhed i Danmark kan skyde tilsvarende problemer over til de vestallierede.

Ekholm vil undersøge alle sider af balternes og tyskerne udlevering, men det er klart at de offentlige arkiver ikke dækker de interne forhold blandt balterne og tyskerne særlig godt. Noget kan nås gennem de interneredes bønkrifter og svenskeres (herunder egne) iagttagelser, men herudover overtager Ekholm et brev- og beretningsmateriale fra bøger publiceret af henholdsvis en tidligere lejrpræst og en skribent tilknyttet den lettiske eksilorganisation i Sverige. Materialet er stort nok til at komme tæt på, men den ideologiske karakteristik af de forskellige grupper forekommer usikker. For nogle er én gruppe demokratisk, for andre er den kommunistisk, nogle opfattes af en iagtager som nazister af andre som upolitiske soldater. Det er tydeligt at Ekholms sympati er samlet hos de militære deltagere i dramaet både dem i svensk og i tysk uniform. De tyske soldaters disciplin, deres evne til selvorganisering og deres »soldatentum« er skildret med samme forståelse, der dækker de svenske militærfolks ubehagelige opgave med bevogtning og overmanding af et par tusinde desperate internerede.

Ekholms fremstilling standser, hvor flygtningene bæres eller puffes over landgangsbroen til de sovjetiske skibe i Trelleborg havn. Hans kildemateriale rækker ikke meget længere, og hvad der fulgte herefter hviler på tynd grund. Her adskiller han sig fra *Per Olov Enquist: Legionærerne*, der har hovedæren for at sagen om de baltiske soldaters udlevering og dens politiske og moralske aspekter har været diskuteret livligt i og udenfor Sverige. Enquists bog er den såkaldte dokumentarismes flagskib, og den er siden sin fremkomst i 1968 trykt i mange oplag i en række lande, foruden at den har dannet grundlag for en film om emnet. Ifølge Enquist løber affæren ud af kontrol gennem en oppisket antikommunistisk hetz og hans helt afgørende pointe var, at de udleverede baltere slet ikke gik nogen vanskabne i møde. Enquist fik mulighed for at interviewe nogle af de udleverede baltere i Letland, og ifølge ham var de gledet ind i det sovjetiske samfund uden væsentlig straf eller anden diskrimination.

Ud fra vor viden idag om Stalins politik overfor repatrierede krigsfanger og russere i tysk krigstjeneste forekommer Enquists undersøgelser i Letland utroværdige, eller også er de 160 baltere rene særtilfælde i kraft af den voldsomme debat i Sverige. Ekholm antager at Enquist er blevet ført rundt ved næsen i en ren KGB-aktion, men det skal understreges, at Ekholm ikke selv har kildemateriale, der bekræfter eller afkræfter dette. Til gengæld kan han på talrige andre punkter

afsløre Enquists fremstilling som upålidelig og fortegnet. Enquist skrev selv at han havde forsøgt at holde sig »exakt till verkligheten«. Ud fra dette blanke ideal må det klart siges at stå 1-0 til den professionelle empirisk orienterede historiker over dokumentaristen Enquist, selvom Ekholm ville have stået endnu stærkere om han havde undladt konklusioner på det område af problemstillingen hans materiale ikke dækker. Oveni viser Curt Ekholm at traditionel historieskrivning kan være både spændende og moralsk engagerende, humanistisk videnskab, hvor litterær kulør ikke er fornøden.

Palle Roslyng-Jensen

Den kolde krig og de nordiske lande. Rapporter til den XIX nordiske historikerkongres Odense 1984 bind II. Redigeret af E. LADEWIG PETERSEN. Odense University Studies in History and Social Sciences vol. 86. Odense Universitetsforlag 1984. 84 s.

Rapporterne om den kolde krigs indflydelse primært på de nordiske landes udenrigspolitik 1945–63 er skrevet af henhv. Nikolaj Petersen (Danmark), Jukka Nevakivi (Finland), Elfar Loftsson (Island), Helge Pharo og John Sanness (Norge) og Wilhelm Agrell (Sverige). De giver en kort historisk baggrundsorientering, behandler periodiseringsproblemer, og fremlægger kilde- og forskningssituationen i lyset af de nyåbnede amerikanske og britiske arkiver. For den der har fulgt debatten er der intet nyt at hente – bortset måske fra det finske og islandske bidrag, med forbløffende oplysninger om vestvendte sonderinger under de store kriser i 40'erne og 50'erne. Men for den mere forudsætningsløse giver publikationen en god førsteintroduktion til litteratur og problemstillinger. Først og fremmest tjener rapporterne dog det pædagogiske og forskningsstrategiske formål at pege på de mange vigtige opgaver der ligger for i den mindre udforskede periode i 50'erne, efter de nordiske forsvarsforhandlingers sammenbrud og Norge og Danmarks tilslutning til NATO. Og her bør – som fremhævet af Agrell – de lukkede statsarkiver ikke blokere historikerne; der kan forskes uden dem! I den forstand kan rapporterne allerede siges at have opfyldt deres formål eftersom et nyt internordisk projekt om udenrigspolitikken i 50'erne nu er undervejs.

Hans Kirchhoff

Redaktionen har modtaget følgende indsigelse imod Kay Lundgreen-Nielsens anmeldelse i sidste hæfte (85:1, s. 196 f.) af *Inger Vej Nielsens The Dahlerus Mission*.

»With the freedom of history, and I hope without offence«, som Edmund Burke sagde, vil jeg tillade mig at kommentere enkelte punkter i Lundgreen-Nielsens kritik: